

## ФУНКЦІЙНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ОНІМІКОНУ В ПОЕЗІЇ ЛІНИ КОСТЕНКО

## FUNCTIONAL LOAD OF ONYMICON IN LINA KOSTENKO'S POETRY

Мельник М.Р.,

[orcid.org/0000-0002-5236-1743](https://orcid.org/0000-0002-5236-1743)

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін  
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського

Ономастичні студії мають в Україні міцні традиції, а від часів К. Цілуйка і досить чітку організацію. Поезія Ліни Костенко, видатної сучасної української поетеси, в ономастичному плані майже не вивчалася. Відома змістовна стаття В. Калінкіна та Ю. Лінницької, окремі згадки в монографії В. Калінкіна «Поэтика онама». Між тим таке вивчення конче потрібне, бо оніми поетеси є одним з найгостріших видів її словесної зброї.

Метою статті є аналіз ономастичного простору, його наповнення та особливості функціонування в усіх поетичних творах Ліни Костенко.

Власні назви відрізняються від загальних серед іншого тим, що їх семантична глибина є необмеженою. Називаючи одиничний денотат, вони включають безліч його ознак, чим і зумовлюється їх семантична необмеженість. Ось цю семантичну глибину власних назв уловлює і майстерно виражає у своїх творах Ліна Костенко. Значна семантична потужність онімів залишається потенційною, поки вона не актуалізується в тексті і, відповідно, у сприйнятті читача. Цій актуалізації мусить передувати письменницьке осмислення, встановлення семантичної глибини онімів. Таке осмислення проявляє себе практично в усіх поетичних творах Ліни Костенко. Цей ефект досягається як самим добром ужитих у творі онімів, так і побудовою відповідних контекстів, тобто семантичне розкриття власних назв здійснюється адгерентно – за допомогою влучного, вираженого (і при тому лаконічного) словесного оточення.

Ступінь конотативного доповнення денотативного сенсу власних назв може бути в поезіях Ліни Костенко дуже різним – від незначного, обертоного додатку до істотної перебудови семантичної структури оніма.

Ще одна ознака онімії Ліни Костенко – велика і протягом розвитку творчості зростаюча вагомість власних назв у мистецькій палітрі поетеси. Це особливо помітно у зіставленні онімичного простору різних збірок поезій Ліни Костенко.

Вивчивши онімичні аспекти поезії Ліни Костенко, можемо синтезувати головні наслідки цього аналізу у вигляді опису функційного навантаження власних назв у творах поетеси. Чітко виявляють себе шість функцій: 1) номінативна (суто називна); 2) хронотопічна; 3) характеризуюча; 4) функція виразовості, образності, тропеїчності; 5) експресивна; 6) текстотвірна.

Отже, можемо висновувати, що власним назвам у творах Ліни Костенко органічно притаманна поліфункційність. Вони, як правило, виконують, всупереч класифікаторській логіці, мало не всі можливі функції одразу. Це, можливо, становить певну трудність для дослідників, але робить онімію поетеси необхідним, насиченим і повноцінним складником її лаконічного, афористичного мовлення.

**Ключові слова:** онім, власна назва, денотативне значення, конотативне значення, функційне навантаження, поліфункційність.

Onomastic studies have a strong tradition in Ukraine, and since the times of K. Tsiluiiko they also have a fairly clear organization. The poetry of Lina Kostenko, a prominent modern Ukrainian poet, has hardly been studied onomastically. There is a well-known article by V. Kalinkin and Y. Linnitska, some references in Kalinkin's monograph "Onym poetics". Meanwhile, such a study is absolutely necessary, because Kostenko's onyms are one of the sharpest types of her verbal weapons.

The aim of the article is to analyze the onomastic space, its content and features of functioning in all poetic works of Lina Kostenko.

One way that proper names can be distinguished from common ones is that their semantic depth is unlimited. Naming a single denotation, they include many of its features, which determine their semantic infinity. Lina Kostenko captures and semantically expresses this semantic depth of proper names in her works. Significant semantic power of onyms remains potential until it is actualized in the text and, accordingly, in the reader's perception. This actualization must be preceded by the writer's understanding, the establishment of the semantic depth of onyms. This understanding manifests itself in almost all the poetic works of Lina Kostenko. This effect is achieved both by the selection of onyms used in the work and by the construction of appropriate contexts, i.e. the semantic disclosure of proper names is carried out adherently – with the help of accurate, balanced (and at the same time concise) verbal environment.

The degree of connotative addition of the denotative meaning of proper names in Lina Kostenko's poems can be very different – from minor, overtone addition to significant restructuring of the semantic structure of the onym.

Another sign of Lina Kostenko's onymia is the great and ever-growing importance of proper names in the poet's artistic palette. This is especially noticeable in the comparison of the onymic space of different collections of poetry by Lina Kostenko.

Having studied the onymic aspects of Lina Kostenko's poetry, we can synthesize the main consequences of this analysis in the form of a description of the functional load of proper names in the works of the poetess. Six functions clearly manifest themselves: 1) nominative (purely nominal); 2) chronotopic; 3) characterizing; 4) the function of expressiveness, imagery, tropicality; 5) expressive; 6) text-forming.

Thus, we can conclude that the proper names in the works of Lina Kostenko are organically inherently multifunctional. They, as a rule, perform, contrary to the classification logic, almost all possible functions at once. This may be challenging for researchers, but it makes the poet's onymia a necessary, rich and full-fledged component of her laconic, aphoristic speech.

**Key words:** onym, proper name, denotative meaning, connotative meaning, functional load, polyfunctionality.

**Постановка проблеми.** Ономастичні студії мають в Україні міцні традиції, а від часів К. Цілуйка і досить чітку організацію. Відповідно, маємо й визначні здобутки, реалізовані у вигляді словників, монографій, дисертацій, статей, конференцій, симпозіумів тощо, які дозволили значною мірою з'ясувати склад власних назв української мови, їх генезис, історичний розвиток та особливості функціонування. Однак у цих галузях незробленого, нерозв'язаного ще значно більше, ніж одержаних досягнень.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідження художніх творів Ліни Костенко привертали увагу багатьох учених. Відомі праці Н. Забужко, В. Брюховецького, Т. Коляди, Г. Кошарської, В. Панченка, О. Ковалевського, А. Макарова, у яких вивчається світогляд поетеси, аналізуються особливості її художнього мислення, поетика з погляду експресивності, але майже не аналізуються ті мовні засоби, які увиразнюють творчість Ліни Костенко, роблять її своєрідною, неповторною. Заслужують на увагу мовознавчі праці А. Романченко [7, с. 43] і Ж. Колоїз [6, с. 602], які стосуються вивчення порівняльних конструкцій у творчості видатної української поетеси, статті Л. Семененко, які частково торкаються стилістичних особливостей творів Ліни Костенко. А от в ономастичному плані поезія Ліни Костенко майже не вивчалася. Відома змістовна стаття В. Калінкіна та Ю. Лінницької [2, с. 62], окремі згадки в монографії В. Калінкіна «Поетика онима» [1, с. 10], статтях Ю. Карпенка [4, с. 13; 5, с. 92]. Між тим таке вивчення конче потрібне, бо оніми поетеси є одним з найгостріших видів її словесної зброї. Глибока продуманість у підборі, філігранна обробка у разі використання власних назв насичує їх у творах Ліни Костенко значною інформацією та багатоманітними художніми функціями. Розкриття цієї інформації та функцій становить значний інтерес як для розбудови теорії літературної ономастики, так і для глибшого пізнання творчості Ліни Костенко.

**Постановка завдання. Метою статті** є аналіз ономастичного простору, його наповнення та особливості функціонування в усіх поетичних творах Ліни Костенко. Для досягнення цієї мети потрібно вирішити такі завдання: виявити всі власні назви всіх ономастичних розрядів, ужиті у творах Ліни Костенко; встановити співвідношення різних оно-

мастичних розрядів та динаміку цього співвідношення; висвітлити стилістичне, функційне навантаження ужитих поетесою онімів; визначити, як і якою мірою власні назви в художніх творах Ліни Костенко працюють на ці твори, беруть участь у побудові художнього цілого.

Матеріалом для статті стали всі книги поетичних творів Ліни Костенко, що видані в Україні – від першої «Проміння землі» (1957 р.) і до останньої з опублікованих «Берестечка» (1999 р.).

**Виклад основного матеріалу.** Власні назви відрізняються від загальних серед іншого тим, що їх семантична глибина є необмеженою. Адже загальні назви як виразники понять мають семантичне «дно», визначене набором ознак, що формують таке поняття. А власні назви понять, принаймні у загальноприйнятому значенні цього терміна, не виражають. Називаючи одиничний денотат, вони включають (можуть включати) безліч його ознак, чим і зумовлюється їх семантична необмеженість.

Ось цю семантичну глибину власних назв уловлює і майстерно виражає у своїх творах Ліна Костенко. Значна семантична потужність онімів залишається потенційною, поки вона не актуалізується в тексті і, відповідно, у сприйнятті читача. Звісно, що цій актуалізації мусить передувати письменницьке осмислення, встановлення семантичної глибини онімів. Таке осмислення проявляє себе практично в усіх поетичних творах Ліни Костенко, особливо виразно – у народжених після періоду великого мовчання. Власні назви у творах поетеси – як бездонні живлючі криниці – несуть у собі велику інформацію і відіграють вагомую роль у створенні цілого художнього тексту.

Цей ефект досягається як самим добром ужитих у творі онімів, так і побудовою відповідних контекстів, тобто семантичне розкриття власних назв здійснюється адгерентно – за допомогою влучного, виваженого (і при тому лаконічного) словесного оточення. У жодному випадкові вжитку власної назви Ліна Костенко не обмежується тільки її енциклопедичною інформацією, хоч, з іншого боку, ця енциклопедична інформація завжди (більшою чи меншою мірою) присутня у вжитих поетесою онімах.

Але вона доповнюється тими чи тими конотаціями і супроводжується експресивним забарвленням, часто досить інтенсивним. Наприклад,

імена **Ланселот** і **Мамай** включають конотацію шляхетного лицарства й експресію світлої величі, а ім'я **Дон Кіхот** – конотацію лицарства в безнадійних обставинах й експресію глибокої (і високої) трагедійності. У різних ужитках того ж імені і конотації, і експресії можуть варіюватися, видозмінюватися.

Ступінь конотативного доповнення денотативного сенсу власних назв може бути в поезіях Ліни Костенко дуже різним – від незначного, обертоного додатка до істотної перебудови семантичної структури оніма. Це конотативне доповнення, трапляється, займає чверть семантичного обсягу власної назви, половину, а то й більшу його частину, витісняючи денотативний компонент семантики на периферію. В останньому випадку онім стає конотонімом, значення якого лише асоціативно пов'язане з вихідним денотативним сенсом власної назви: «я – *Полінезія*»; «я – ... *Сізіф*»; «*ти – Грузія*». Або: «*музика – Севілья!*»; «*темперамент – Каліфорнія!*». Використовуючи загальноприйняті, узуальні конотоніми (пор.: **Голгофа**, **Іуда**), Ліна Костенко, як бачимо, активно й успішно творить свої, оказіональні конотоніми, що наповнюються тим змістом, який потрібен авторові у такому творі і в такому ономавжитку.

Таким шляхом оніми із засобів вираження перетворюються на засоби зображення. При цьому образний і необразний, прямий ужиток власних назв не становлять двох чітко розмежованих функційних груп, бо існує сила-силенна переходових випадків, у яких виразовість і зображальність комбінуються, поєднуються в різних пропорціях. Метафоричний синкретизм, тобто накладання переносного значення оніма на його пряме значення (без його усунення), – одна з найхарактерніших специфічних ознак літературної ономастики Ліни Костенко.

Другою такою ознакою є велика і протягом розвитку творчості зростаюча вагомість власних назв у мистецькій палітрі поетеси. Це особливо помітно у зіставленні онімічного простору різних збірок поезій Ліни Костенко. Якщо в перших двох збірках «Проміння землі» та «Вітрила» вірші з включенням власних назв становлять, відповідно, лише 24% та 11% творів (в абсолютних цифрах – у першій збірці використано 15 онімів у 23 ужитках, а у віршах другої – 10 у 13 ужитках), то в двох останніх, у «Саду нетанучих скульптур» та «Вибраному» (йдеться тільки про ті вірші, що не входили до попередніх збірок), онімізовані вірші становлять 55,6% та 51,4% творів (в абсолютних цифрах – 53 оніми у 89 ужитках у «Саду нетанучих скульптур» та 168 онімів у 274 ужитках

у «Вибраному»). Найбільші кількості щодо онімізованості віршів у збірці «Над берегами вічної ріки» – 65%, а щодо абсолютних цифр – у збірці «Неповторність» – 323 оніми в 467 ужитках. Але й віршів у цій збірці теж найбільше – 157.

Загалом же тенденція до зростання онімічної насиченості, до зміцнення онімічного простору творів проявляє себе у Ліни Костенко дуже виразно. У жодній з трьох ранніх збірок поетеси кількість віршів з включенням власних назв не сягає 30%, а в кожній з чотирьох збірок, що вийшли після періоду вимушеного 16-річного мовчання, ця кількість перевищує 50%. Ліна Костенко вийшла на оптимальні для своєї творчості кількісні онімічні параметри.

У великих за обсягом творах, у поемах та романах, кількість онімів, як і їх склад, цілковито визначаються темою, сюжетом, творчим задумом поетеси. Наприклад, зіставлення таких різних, хоч і написаних одночасно драматичних поем, як «Сніг у Флоренції» та «Дума про братів неазовських», засвідчує, що (без урахунку технічних позначень) у першій онімів помітно більше (72 у 282 ужитках), ніж у другій (29 у 77 ужитках). На одну сторінку тексту (за виданням у збірці «Сад нетанучих скульптур») у першому творі припадає 5,3 ономавжитка, а в другому – тільки 3,1. В обох творах є ті ж шість розрядів власних назв, але їх частотна ієрархія – зовсім різна. У поемі «Сніг у Флоренції» вона виглядає таким чином: антропоніми, топоніми, теоніми, ідеоніми, ергоніми, астроніми, а в поемі «Дума про братів неазовських» – топоніми, антропоніми, астроніми, теоніми, ідеоніми, ергоніми.

Ієрархія онімічних розрядів узагалі є важливим і цікавим кількісним показником динаміки онімічної майстерності Ліни Костенко. Загалом переважають у творах поетеси антропоніми. Але не абсолютно і безроздільно. З ними змагаються топоніми, які можуть виходити й на перше місце, як у романі «Берестечко». І в усякому разі між антропонімами й топонімами значних кількісних розривів немає, особливо за обрахунками різних онімів, а не їх ужитків. При цьому топоніми виявляють тенденцію до збільшення своєї питомої ваги. Ще більш виразною є тенденція до зростання ваговитості теонімів. В онімічному просторі віршів чотирьох останніх збірок поезій Ліни Костенко ці три провідні онімічні розряди представлені такими відносними кількостями різних онімів: «Над берегами вічної ріки» – 50,5% антропонімів, 26,7% топонімів, 15% теонімів; «Неповторність» – 41,2% антропонімів, 28,2% топонімів, 17% теонімів; «Сад нетанучих

скульптур» – 28,2% антропонімів, 41,5% топонімів, 18,9% теонімів; «Вибране» – 34,9% антропонімів, 24,3% топонімів, 23,7% теонімів. Як бачимо, антропонімія в трьох останніх збірках охоплює вже менше половини онімічного простору, топонімія ж загалом збільшує свою уживаність, сягаючи 20–40% усього складу власних назв, а теонімія від збірки до збірки неухильно накопичує свою потужність. У «Вибраному» за кількістю ономавжитків теонімія навіть посідає перше місце (35,3%), випередивши і топонімію (22,9%), й антропонімію (29,8%). Ці кількісні параметри можуть розглядатись як показники динаміки якісних світосприймальних настанов поезії Ліни Костенко.

Говорячи про конкретику, про якісну сутність уживаних поетесою власних назв, відзначимо як прикметну онімічну особливість її індивідуально-авторського стилю всепланетний підхід, глобальність і панхронічність онімічного простору її творів. Антропонімія й топонімія, де етно-територіальне розрізнення проявляє себе з граничною чіткістю, у жодній з чотирьох останніх збірок поезій Ліни Костенко не належать Україні більше, ніж у половині свого складу. Ось відповідні кількості українських антропонімів (перша цифра) і топонімів (друга цифра) стосовно всього обсягу власних назв такого розряду: «Над берегами вічної ріки» – 20% і 36%; «Неповторність» – 38% і 48,2%; «Сад нетанучих скульптур» – 46,7% і 50%; «Вибране» (нові вірші) – 17,3% і 22%. Ці цифри засвідчують зростання українського компонента онімії до збірки «Сад нетанучих скульптур» і наступне істотне зменшення цього компонента.

Власне, у Ліни Костенко немає типової для багатьох письменників опозиції «своє – чуже». Залюбки звертаючись до імен **Гомер** й **Есхіл**, **Бетховен** і **Гете**, **Шекспір** й **Уеллс**, **Вольтер** і **Роден**, **Данте** і **Мікеланджело**, вона всіх їх носіїв сприймає як своїх, рідних, і бачить над берегами вічної ріки – свій улюблений Дніпро. У тому ж плані у її поезіях звучать назви найрізноманітніших країв, міст і рік, на яскраві, небуденні образи перетворюється, окрім слов'янської, також антична, християнська і значно рідше використовувана східна, навіть індіанська теонімія та міфонімія (за майже повної відсутності теонімії скандинавської), барвисто, щедро і розмаїто представлена астронімія.

Але якщо добирати з поетичної онімії Ліни Костенко найуживаніше й найрідніше, то воно виявляється тільки українським. Трійця назв-символів, що пронизують усю творчість поетеси – **Дніпро**, **Шевченко**, **Україна**. До списку дорогих

і тому особливо ваговитих у творчості поетеси онімів входять ще імена **Леся Українка**, **Павлюк**, **Іван Сулима**, **Острияниця**, **Наливайко**, **Богдан Хмельницький**, топоніми **Київ**, **Чернігів**, **Полісся**, **Карпати**, астронім **Чумацький Шлях**, а також оніми **Дон Кіхот**, **Сізіф**, **Прометей**, **Атлант**, **Моцарт**, **Пушкін** і всі щойно названі вище. Тут не оминати й уже відзначеного в літературі сонячного змісту поезій Ліни Костенко. Лексема **сонце**, яка за функційним навантаженням у творах поетеси має бути віднесена до невластивих онімів, з'являється тут часто, творячи найрізноманітніші тропеїчні фігури і значно переважаючи за вжитком лексеми **місяць**.

Вибудова онімічного простору кожного твору Ліни Костенко – від невеличкого вірша до романів «Маруся Чурай» та «Берестечко» – є чітко вираженою й майстерно виконаною. І завжди – нестандартною, специфічною тільки для цього твору. Поетеса добирає такі оніми, що гармонійно вписуються в художню ціле, а значною мірою і творять, принаймні, сприяють створенню цього цілого.

Продовжуючи кращі онімічні (і не тільки) традиції українського художнього слова, Ліна Костенко передусім спирається на досвід Шевченка і на фольклор. З обох цих джерел поетеса у своїй роботі з власними назвами взяла багато. Водночас вона в своїх онімічних пошуках – відважний новатор. Новаторство поетеси полягає не у вигадуванні, конструюванні якихось зовсім нових, нечуваних імен (як це робив, наприклад, В. Хлебников), а в нових, нечуваних ужитках зовсім звичайних, загальновідомих власних назв. Вершиною, піком онімічного новаторства Ліни Костенко слід визнати фрагменти роману «Берестечко», написані суціль онімічною мовою: вони складаються тільки з переліку топонімів (два фрагменти) та антропонімів (один фрагмент), що розривається поодинокими загальними фразами дуже рідко. Але ці фрагменти-переліки підібрані з такою неймовірною майстерністю, що вони в концентрованому вигляді вміщують у собі увесь основний зміст твору.

Так, усвідомлювана новизна костенківської онімії зумовлюється не стільки самими по собі контекстами поетичного вжитку власних назв, скільки відтворенням і витворенням їх культурної семантики – семантичного забарвлення, семантичних нюансів, що можуть бути визначені як надконотація. Йдеться про усталену ауру, про алюзійний комплекс, про семантичну авторитетність власної назви, закріплену в народному сприйнятті і виражену передусім у фольклорі. Ліна Костенко вміє вловлювати всі ці найтонші

нюанси і виразним чином їх відтворювати. А ще більше – вона їх трансформує, не руйнуючи. А для онімів, що не мають традиційно складеної культурної семантики в межах українського мовлення, – створює її, спираючись уже на шевченківські традиції, на традиції функціонування власних назв в українській художній літературі та в мовленні української мистецької інтелігенції. Вплив на читача, величезна стилістична потуга власних назв у творах Ліни Костенко передусім і зумовлюються її талантом творити нове, що не руйнує традицій, що вписується в культурну семантику онімів, притаманну українській ментальності, українському світобаченню.

Вивчивши онімічні аспекти поезії Ліни Костенко, можемо синтезувати головні наслідки цього вивчення у вигляді опису функційного навантаження власних назв у творах поетеси. Чітко виявляють себе шість функцій.

**1. Номінативна, суто називна функція** онімів стає провідною там, де панує чи бодай переважає денотативний компонент семантики власної назви, де вона слугує передусім для того, щоб ідентифікувати об'єкт, що узуально позначається цією власною назвою. Ця функція є панівною менш ніж у половині ономавжитків у костенківських творах, але зберігається, бодай рудиментарно, і в усіх інших випадках.

**2. Хронотопічна функція** стає провідною там, де онім спеціально вказує на певний час і місце або лише на одну з цих двох координат. Хронотопічна функція відходить на задній план (але, як правило, не зникає цілковито) там, де власна назва не має спеціального скерування на часопростір, але його відображає. Зокрема, це стосується майже всієї антропонімії (вказує на етно-мовну приналежність носія) та топонімії (вказує на певну територію). Натомість соціальна функція власних назв, підкреслювана в багатьох ономастичних дослідженнях і широко відбита в українській літературі XIX–XX ст., у творах Ліни Костенко проявляє себе досить рідко.

**3. Характеризуюча функція**, за якою онім кваліфікує саме свого носія, а не визначає його

хронотопічний, соціальний чи віковий статус, представлена в онімії Ліни Костенко досить розлого. Суто «прмовистих» онімів, насамперед антропонімів, у поетеси мало, пор. **Таця Кисломедка** чи **Тадеуш Пика** у «Марусі Чурай». Але поетеса широко використовує промовисті потенції тих онімів, що здобули цю ознаку завдяки діяльності чи сутності своїх носіїв. **Шевченко, Гомер, Блок, Хмельницький, Богун, Пушкар; Батурич, Флоренція, Варшава; Антей, Фенікс, Прокруст** у контекстах поетеси стають дуже промовистими найменнями. Для посилення цієї функції використовуються й перифрази: «країна, більша за Монако» (= Україна), «місто, премісто, прамісто моє» (= Київ).

**4. Функція виразовості, образності, тропеїчності** охоплює значну частину онімів, ужитих Ліною Костенко. Провідною вона є десь у третині ономавжитків, а в інших випадках теж якоюсь мірою присутня як конотативний додаток. Деякі групи власних назв, передусім античні міфони́ми, майже суціль метафоризовані.

**5. Експресивна функція** так чи так зачіпає всю онімію Ліни Костенко. У творах поетеси немає холодних, не зігрітих почуттями власних назв. Поетеса адгерентно наснажує власні назви експресією, а вони її випромінюють у тексті.

**6. Текстотвірна функція** власних назв проявляється у творах Ліни Костенко і як наслідок дії всіх попередніх, і шляхом активного використання власних назв як засобів когезії, пов'язування структурних елементів тексту, і тим, що власні назви в костенківських поезіях стають – і це швидше правило, аніж виняток – ключовими словами, стають концептами, які й організують текст.

**Висновки.** Отже, можемо висновувати, що власним назвам у творах Ліни Костенко органічно притаманна поліфункційність. Вони, як правило, виконують, всупереч класифікаторській логіці, мало не всі можливі функції одразу. Це, можливо, становить певну трудність для дослідників, але робить онімію поетеси необхідним, насиченим і повноцінним складником її лаконічного, афористичного мовлення.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Калинин В.М. Пoesия онима. Донецк : Юго-Восток, 1999. 408 с.
2. Калінкін В.М., Лінницька Ю.В. Из спостережень над поетикою онімного простору роману Ліни Костенко «Берестечко». *Українська пропріальна лексика*. Київ : Кий, 2000. С. 62–69.
3. Калінкін В.М. Теоретичні основи поетичної ономастики : дис. ... доктора філол. наук. Донецьк, 2000. 449 с.
4. Карпенко Ю.О. Про назви творів Ліни Костенко. *Культура слова*. Київ : Наук. думка, 1991. Вип. 41. С. 13–22.
5. Карпенко Ю.А. Проблемы типологии литературной ономастики: Имена собственные в поэзии Беллы Ахмадулиной и Лины Костенко. *Літературна ономастика української та російської мов: взаємодія, взаємозв'язки* : зб. наук. пр. Київ : НМК ВО, 1992. С. 92–102.

6. Колоїз Ж.В. Прагматична орієнтація образних порівнянь у мовотворчості Ліни Костенко. *Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького держ. пед. ун-ту* : зб. наук. праць. Вип. 6. Кривий Ріг : КДПУ, 2011. С. 602–617.

7. Романченко А.П. Семантичні типи порівнянь у художньому мовленні Ліни Костенко. *Записки з українського мовознавства*. Одеса : «ПолиПринт», 2013. Вип. 20. С. 43–50.

УДК 811.161.2:81'36

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.15.6>

## ЕКСПРЕСИВНИЙ СИНТАКСИС ЕПІСТОЛЯРІЮ ВАСИЛЯ СТУСА

### THE EXPRESSIVE SYNTAX OF VASYL STUS' EPISTOLARY STYLE

**Стратулат Н.В.,**

*orcid.org/0000-0001-7738-4311*

*кандидат філологічних наук, доцент,  
професор кафедри правничої лінгвістики  
Національної академії внутрішніх справ*

**Яслик В.І.,**

*orcid.org/0000-0001-6897-6753*

*кандидат філологічних наук,  
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін  
Прикарпатського факультету  
Національної академії внутрішніх справ*

У статті за допомогою суцільної вибірки (для добору фактичного матеріалу), а також описового методу з прийомами аналізу, синтезу, класифікації та спостереження розглянуто особливості засобів, які зумовлюють експресивність синтаксису в листах В. Стуса. Експресивність синтаксису зазвичай формується через відносне відхилення від усталеного порядку синтаксичної структури.

Досліджувана кореспонденція, ознаками якої є інтелектуалізм та емоційна насиченість, становить біографічну та інформативну цінність у творчому доробку поета, оскільки є об'єктом дослідження не тільки літературознавців, але й лінгвістів. Описавши фактичний матеріал, доходимо висновку, що В. Стус у своїх листах активно використовує односкладні речення, серед яких найбільш численними є означено-особові та вокативні. Вони допомагають передати авторський задум, розкривають найтонші відтінки психіки поета, надають мові лаконізму, експресії, динаміки, дають можливість уникнути зайвого повторення.

З'ясовано, що В. Стус, намагаючись передати свій психологічний стан, перебуваючи далеко від людей, яким адресує свої тексти, найчастіше вдається до парцеляції, вокативних речень, ускладнювальних компонентів, інверсії, нагромадження однотипних конструкцій, які зумовлюють надмірну експресивність його синтаксису. Спілкування з рідними, друзями, близькими є неоціненним скарбом у визначенні мовної поведінки автора листів, особливостей синтаксису, його ритмомелодики, стилістичних особливостей.

Установлено, що експресивність синтаксису листів В. Стуса забезпечується не тільки синтаксичними формами, але й семантико-прагматичними засобами, за допомогою яких створюється відтінок розмовного стилю. Вибір засобів на синтаксичному рівні є невимушеним, що відбито в безпосередньому вираженні емоцій у структурі та семантиці парцелятивів, звертань, вставлених компонентів тощо. З'ясовано, що важливе місце серед засобів експресивізації тексту посідають етикетні формули, експліковані вокативними реченнями, які традиційно розпочинають і завершують листи, а в тексті втілені у різноманітних вітаннях, пропозиціях, вибаченнях, побажаннях, проханнях.

**Ключові слова:** експресивний синтаксис, парцеляція, односкладне речення, епістолярний стиль, звертання.

The article is devoted to the description of the features of the means that condition the expressiveness of the syntax in V. Stus' letters with the help of a solid sample (for the selection of the actual material), as well as a descriptive method with methods of analysis, synthesis, classification and observation. The expressiveness of the syntax is usually formed due to the relative deviation from the established order of the syntax structure.

The studied correspondence is characterized by the intellectual and emotional saturation. It is of biographical and informative value in the poet's creative work since it is the object of research of both literary critics and linguistics. Having described the actual material, we conclude that V. Stus actively uses one-member sentences in his letters, among which the most numerous are definite-personal and vocative ones. They help to convey the author's idea, reveal the most delicate shades of the poet's psyche, provide the language with laconism, expressiveness, dynamics, and make it possible to avoid unnecessary repetition.